

NORGES HØYESTERETT

Den 15. januar 2008 avsa Høyesterett dom i

HR-2008-00065-A, (sak nr. 2007/637), sivil sak, anke,

A (advokat Marianne Olsson)

mot

B (advokat John Christian Elden)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Coward**: Saken gjelder utmåling av oppreisningserstatning for voldtekt – spørsmål om det foreligger særlige grunner til å gå over normen på 100 000 kroner som er oppstilt i rettspraksis.
- (2) B ble ved Hedmarken tingretts dom 17. november 2006 funnet skyldig i voldtekt til samleie av A, som han var samboer med på gjerningstiden. Han ble dømt til en straff av fengsel i fire år og seks måneder og til å betale erstatning og oppreisning med 105 000 kroner, av det var 100 000 kroner oppreisning. Tingrettens domsslutning lyder slik:
 - ”1. **B, født 06.02.1962, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf annet ledd bokstav a til fengsel i 4 – fire – år og 6 – seks – måneder.**
Varetekt kommer til fradrag med 93 – nittitre – dager.
 2. **B dømmes til innen 2 uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning og oppreisning til A med 105.000 – etthundreogfemtusen – kroner. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker.”**
- (3) B anket til Eidsivating lagmannsrett, som i dom 21. februar 2007 kom til samme resultat som tingretten. Domsslutningen lyder slik:

”1. B, født 06.02.1962, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf annet ledd bokstav a til fengsel i 4 – fire – år og 6 – seks – måneder.

Varetekt kommer til fradrag med 189 – etthundreogniogåtti – dager.

2. B dømmes til innen 2 uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning og oppreisning til A med 105.000 – etthundreogfemtusen – kroner.”

- (4) A har anket til Høyesterett etter tvistemålslovens regler over størrelsen av oppreisningsbeløpet, se straffeprosessloven § 435. Erstatningsbeløpet – som er på 5 000 kroner – er det ikke anket over.
- (5) Den ankende part – A – har i hovedsak anført:
- (6) Det foreligger særlige grunner for å fravike den veiledende normen om 100 000 kroner i oppreisningserstatning til voldtektsofre. Saken skiller seg vesentlig ut som grovere enn tilfellene der normerstatningen er anvendt.
- (7) Dette gjelder for det første voldtektens objektive grovhet: Hendelsene varte over en lang periode – fem og en halv time, mens det i sakene der normen er fastlagt, har vært tale om mer kortvarige overfallsvoldtekter. B kom med trusler, han brukte gjenstander, og A var gravid. Straffen på fire år og seks måneder viser at voldtekten var meget grov.
- (8) Videre var hendelsen særlig skremmende for A fordi den ble foretatt i hennes hjem, og av en person som hun hadde tillit til.
- (9) Endelig kommer det inn at A har hatt alvorlige psykiske reaksjoner etter overgrepet, noe hennes behandlende psykolog har redegjort nærmere for.
- (10) A har nedlagt slik påstand:
- ”1. B dømmes til å betale A oppreisning etter rettens skjønn.**
2. Det offentlige tilkjennes sakens omkostninger.”
- (11) Ankemotparten – B – har i hovedsak anført:
- (12) Han har ikke anket over lagmannsrettens fastsettelse av oppreisningserstatningen, og godtar dermed et beløp på 100 000 kroner, i samsvar med den veiledende normen som er stilt opp i rettspraksis. Men det er ikke grunnlag for å gå høyere enn normen.
- (13) Voldtekten skiller seg ikke slik i alvorlighetsgrad fra de sakene der normen er fastlagt, at det gir grunn til å fravike normen. De bærende hensynene slår til også her. Det vil være uheldig om offeret for voldtekt i hver sak skal måtte kjempe for å overbevise om at hennes egen sak er verre enn de andres.
- (14) Når det gjelder de momentene som A har anført, er det ikke slik at hun sammenhengende ble utsatt for overgrep i fem og en halv time; dette er tiden fra første til siste voldtektshandling. Bruk av trusler inngår i lovens beskrivelse av voldtektshandlingen, og bruk av gjenstander var noe B truet med, men som ikke faktisk skjedde. Det er riktig at A var gravid, men hun ønsket selv å ta abort, og det var en bakgrunn for hendelsene.

Straffen som ble utmålt, avviker ikke vesentlig fra det normale nivået.

- (15) Alvorlige psykiske reaksjoner er vanlig etter en voldtekt, og har begrunnet den høye normaloppreisningen.
- (16) Verken tingretten eller lagmannsretten, som hadde umiddelbar bevisføring, fant grunn til å fravike normen på 100 000 kroner.
- (17) B har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Lagmannsrettens dom – slutningens punkt 2 – stadfestes så langt den er påanket.**
 2. **Det offentlige tilkjennes sakens omkostninger.”**
- (18) *Jeg er kommet til at anken ikke kan føre frem.*
- (19) Som det har fremgått, gjelder saken oppreisningserstatning etter voldtekt, og spørsmålet er om det foreligger særlige grunner som bør føre til at beløpet settes høyere enn den normen på 100 000 kroner som er oppstilt i rettspraksis.
- (20) Hjemmelen for oppreisningserstatning til ofre for voldtekt er skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3. Oppreisningserstatning – ”erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art” – fastsettes som utgangspunkt etter en skjønsmessig helhetsvurdering. Når det spesielt gjelder oppreisning til ofre for voldtekt, er det imidlertid i rettspraksis etablert en veiledende norm for størrelsen av beløpet. Dette ble først gjort i Rt. 1988 side 532, der normen ble satt til 30 000 kroner. Ved to høyesterettsavgjørelser i 2003 – Rt. 2003 side 1580 og Rt. 2003 side 1586 – ble normen høynet til 100 000 kroner. Høyningen av beløpet ble begrunnet blant annet med henvisning til oppreisningsbeløp som Høyesterett hadde fastsatt ved andre typer overgrep, men også med at det ”... i de siste årtiene er kommet frem økt kunnskap om og innsikt i de skadevirkningene en voldtekt ofte vil ha for offeret, ikke minst når det gjelder virkningene på noe lengre sikt”, se avsnitt 36 i Rt. 2003 side 1580. Samtidig ble det uttalt at man ved fastsettelsen av nivået ”... blant annet [må] ha for øye at den vesentlige reaksjonen mot overgriperen skal være en streng fengselsstraff, og at penger aldri vil kunne veie opp for det overgrepet voldtektsofferet har vært utsatt for”, se avsnitt 30.
- (21) Når det gjelder begrunnelsen for å ha en veiledende norm, viser 2003-avgjørelsene til den inngående drøftelsen i dommen fra 1988. I avsnitt 28 i Rt. 2003 side 1580 er fordelene for voldtektsofferet ved en enklere behandling spesielt fremhevet; det heter:
- ”Jeg vil spesielt fremheve at det normalt er en klar fordel for voldtektsofferet at oppreisningen kan avgjøres i straffesaken etter en noenlunde enkel behandling. Det er en praktisk fremgangsmåte, og hun slipper risikoen for kostnader og risikoen for påkjenninger utover de som allerede ligger i behandlingen av straffesaken. – Som det fremgår av 1988-dommen, er normen ikke til hinder for at domstolen kan sette beløpet høyere eller lavere, men det krever særlige grunner.”**
- (22) I avsnitt 39 i den samme dommen drøftes noe mer konkret kravet om at det skal særlige grunner til for å fravike normen:

”De hensynene som taler for en norm for oppreisningsbeløpet, innebærer også at det

skal særlige grunner til for å fravike normen – oppover eller nedover. I vår sak har den fornærmede ikke motanket over lagmannsrettens fastsettelse av oppreisningen til 100 000 kroner, og allerede av prosessuelle grunner er det dermed utelukket å tilkjenne henne et høyere beløp. Jeg bemerker likevel at selv om man kunne sett bort fra dette, ville jeg ikke ment at det her var grunnlag for å gå utover normen. Saken gjelder et grovt overgrep, og et overgrep som har hatt alvorlige skadevirkninger for den fornærmede. Men samtidig er det nettopp slike forhold som ligger bak fastsettelsen av den generelle normen.”

(23) Jeg kommer så til vurderingen av voldtekten i vår sak, som skjedde natten mellom 18. og 19. august 2006. Om bakgrunnen nevner jeg at B og A hadde truffet hverandre gjennom felles kjente i mars 2006 og raskt blitt kjærestere. I slutten av april flyttet hun inn hos ham, og begge partene har beskrevet forholdet som godt i begynnelsen. Men han var svært sjalu, ville ha absolutt kontroll over henne og beskyldte henne for å ha seksuell omgang med andre menn. Den 15. august 2006 hadde hun fått bekreftet at hun var gravid. Hun var sterkt i tvil om hun ønsket å beholde barnet, og også dette førte til uoverensstemmelse mellom dem.

(24) Begivenhetene omkring voldtekten er beskrevet slik i lagmannsrettens dom:

”Ved 22 00 tiden den 18. august skulle fornærmede levere en oppsigelse til sin leieboer. Da hun hadde dradd, begynte B å drikke fra en flaske vodka. I løpet av kvelden frem til de gikk og la seg hadde han drukket halvparten av en helflaske vodka og også tatt en Sobril tablett.

Da fornærmede kom tilbake etter å ha levert oppsigelsen, begynte de å krangle med kraftig munnhuggeri. Kranglingen ble utløst av at tiltalte beskyldte henne for å være løssaktig og å ha ligget både med gynekologen og leietakeren da hun leverte oppsigelsen. De kranglet også om hennes ønske om å ta abort. De gikk til sengs ca. kl. 02.30. Partene er sterkt uenig om hva som deretter skjedde ut over at de i løpet av natten frem til ca. kl. 0730 hadde både vaginalt, analt og oralt samleie. Tiltalte har innrømmet at han slo henne 3-4 ganger i hodet slik at hun fikk hevelse, men han hevder at det skjedde etter at de hadde avsluttet den seksuelle omgangen.

I samsvar med lagrettens kjennelse og prinsippet om at all rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, legger lagmannsretten til grunn som bevist at hun selv tok av seg buksa. Fornærmede ønsket ikke å ha seksuell omgang etter den opprivende kranglingen, og ga uttrykk for at ”det ble feil”. Likevel rev tiltalte av henne skjorte og brystholder og skaffet seg vaginalt, analt og oralt samleie ved å slå henne og true henne.

Overgrepet varte til ca. 0730 da hun kom seg ut av soveværelset. ...

Lagmannsretten finner det bevist at den vold tiltalte utøvde, foruten slagene mot hode bestod i at han førte en fjernkontroll mot skjeden hennes slik at det gjorde vondt, og han tok også et tøybelte fra en morgenkåpe rundt halsen på henne og strammet til mens fornærmede holdt sin hånd i beltet. Det er uklart hvor hardt han strammet til. Det ble ikke påvist merker på fornærmedes hals. Lagmannsretten legger derfor til grunn at han ikke strammet hardt til. I tillegg til volden kom tiltalte med verbale trusler. Han truet med å drepe henne ved å stikke en hagle i munnen på henne, han skulle ta ”personlig abort på henne og han skulle voldta hennes datter. Han truet også med å stikke stor flaske inn i fornærmede, og å dytte sokker inn i munnen på henne. Han gjorde ikke alvor av disse truslene fordi fornærmede klarte å stanse ham.”

(25) Det følger av dommene der normen for oppreisningsbeløpet til voldtektsofre ble fastsatt, at det skal atskillig til før man går over – eller under – normen på 100 000 kroner. Fordelene ved en norm blir lett borte hvis den bare skal anvendes på voldtekter som vurderes til å ligge nær et gjennomsnitt – en vurdering som for øvrig kan være vanskelig å

foreta. Man må godta at normen blir brukt også ved voldtekter som skiller seg noe ut – som alvorligere eller noe mindre alvorlige.

- (26) Det er ingen tvil om at A ble utsatt for grove og skremmende handlinger, slik straffen på fire år og seks måneder viser. Men voldtekt er også generelt en alvorlig forbrytelse. Et element som at gjerningsmannen både bruker vold og kommer med trusler om enda mer vold, er noe som går igjen i mange av de voldtektssakene som behandles i rettsapparatet – blant annet i de nevnte sakene fra 1988 og 2003 der oppreisningserstatningen ble normert. At overgrepet ble foretatt i As hjem, og av en gjerningsmann som hun hadde tillit til, har bidratt til at det har vært opplevd som meget tungt for henne. Men på den annen side kan overgrepet være særlig skremmende nettopp når voldtektsmannen er en fremmed, og dermed mer uforutsigbar – noe som var tilfellet i sakene i Rt. 1988 side 532 og Rt. 2003 side 1580.
- (27) Vår sak skiller seg ut ved tidsforløpet – at det gikk lang tid fra voldtektshandlingene startet til de var over. Slik jeg ser det, kan tidsforløpet likevel ikke føre til at det må sies å foreligge særlige grunner til å gå utover normen. Jeg legger også en viss vekt på at dette har vært vurderingen fra de tidligere instansene, som har hørt forklaringer fra B og A.
- (28) A har hatt psykiske reaksjoner etter overgrepet. Hennes behandlende psykolog uttaler som konklusjon i en spesialisterklæring fra juli 2007 at hun
- ”... har alvorlige psykiske reaksjoner etter dette overgrepet i form av posttraumatisk stresslidelse, angst og depressive symptomer. Den hendelsen hun har vært utsatt for vil alltid prege henne, men gjennom fortsatt behandling kan hun få hjelp til å minske skadevirkningene og å leve et best mulig liv etter overgrepet. Erfaringsmessig kan rehabiliteringsprosessen ta minimum fra ett til to år.”**
- (29) Ettervirkningene understreker alvorret i forbrytelsen. Men som det går frem av sitatet foran fra avsnitt 39 i Rt. 2003 side 1580, er dette noe som lå bak fastsettelsen av det høyere beløpet i 2003-dommene, og heller ikke ettervirkningene kan etter min mening begrunne at normen skal fravikes i As tilfelle.
- (30) Anken har etter dette ikke ført frem. B har krevd saksomkostninger tilkjent til det offentlige. Ettersom anken har reist spørsmål av interesse for andre saker, og begge parter har hatt fri sakførsel, mener jeg at saksomkostninger ikke bør tilkjennes, se tvistemålsloven § 180 første ledd.
- (31) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom stadfestes så langt den er påanket.
2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.

- (32) Dommer **Bruzelius:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (33) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (34) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (35) Dommer **Gussgard:** Likeså.
- (36) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom stadfestes så langt den er påanket.
2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: